

Lugupeetud Marina Põldma
ppa@politsei.ee

Lugupeetud Roland Rikolas
Politsei- ja Piirivalveamet
roland.rikolas@politsei.ee

Teie: 25.03.2024 nr 15.6-8/92-1
Meie: 25.04.2024 nr 1-2/237-1

TAGASISIDE RAHVUSVAHELISE KAITSE TEABEMATERJALIDELE

Eesti Advokatuur on tutvunud Teie poolt edastatud rahvusvahelise kaitse teabematerjaliga ning on küsinud sellele tagasisidet ka advokaatidelt, kes osutavad riigi õigusabi rahvusvahelise kaitse menetluses. Käesolevaga edastame Teile ülevaate advokatuuripoolsest tagasisidest:

1. Rahvusvahelise kaitse saaja teabeleht

Rahvusvahelise kaitse saaja teabelehes on ebaõige/ puudulik informatsioon osas, mis puudutab õigusabi saamist.

- Teabelehtes on õiguste all punkt „Pööduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse või soolise võrdõiguslikkusse või võrdse kohtlemise voliniku kantselei poole“, on märgitud isiku õigus pöörduda kohtu poole. Selle juures võiks olla välja toodud ka viited võimalusele saada õigusabi. Kuigi teabelehe 7-ndal leheküljel on info tasuta õigusabi saamise kontaktide kohta, tasub õigusabi võimalusi selguse huvides selgitama ka vastava õiguse juures (nagu on märgitud soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kontaktid). Näiteks võiks olla kohtusse pöördumise järgselt informatsioon, et õigusabi saamiseks on isikul võimalik pöörduda advokaadi poole, sõlmides kliendilepingu ning tasudes vastaval advokaadibüroo hinnakirjale. Kõikide Eestis tegutsevate advokaatide kontaktandmed on leitavad Eesti Advokatuuri veebilehel: <https://advokatuur.ee/et/vajad-advokaati/eesti-advokaadid>. Kui isikul ei ole majandusliku seisundi tõttu võimalik tasuta asjatundliku õigusteenuse eest, on tal õigus taotleda riigi õigusabi¹. Täpsem informatsioon on leitav: <https://www.riigioigusabi.ee/>.
- Teabelehe alapeatükis „Kasulikud kontaktid“ (lk 7) on eksitav informatsioon, justkui annaks Eesti Advokatuur tasuta õigusabi. Eesti Advokatuur kutseorganisatsioonina õigusnõustamist ei paku. Samuti ei anna advokatuur riigi õigusabi. Advokatuur üksnes korraldab riigi õigusabi saanud isikule õigusabi osutava advokaadi määramist olukorras,

¹ Siin juures on oluline tähelepanu pöörata sellele, et riigi õigusabi saamise õigused on rahvusvahelise kaitse taotlejal ja rahvusvahelise kaitse saajal erinevad. Kui rahvusvahelise kaitse asjas on rahvusvahelise kaitse taotlejal riigi õigusabi piiratud, siis rahvusvahelise kaitse saaja kui elamisloaga isik, saab riigi õigusabi taotleda kõikides RÕA valdkondades (vt RÕS § 6 lg 1¹; RÕS § 7 lg 3).

kus isikule on riigi õigusabi antud kohtu, prokuratuuri või muu uurimisasutuse määru alusel. Oluline on selgelt välja tuua, et riigi õigusabi saamiseks tuleb pöörduda kohtu poole, mitte Eesti Advokatuuri poole. Seetõttu teen ettepaneku, et alapeatüki „TASUTA ÕIGUSABI“ pealkirja muuta selliselt, et eemaldatud on sõna „TASUTA“ ning jätta selle pealkirjaks „ÕIGUSABI“. Sinna alla tuua eraldi välja Eesti Advokatuuri veebileht <https://advokatuur.ee/et>, millelt saab informatsiooni näiteks kõikide Eestis tegutsevate advokaatide kohta (st tasuliste advokaatide kontakte), ja Riigi õigusabi veebileht <https://www.riigioigusabi.ee/>, mis selgitab riigi õigusabi taotlemist. Kuigi mõlemaid lehti haldab Eesti Advokatuur ning e-postiaadress ja telefoni nr kattuvad, on veebilehtedel kajastatud informatsioon suunatud erinevatele sihtgruppidele.

- Kohustuste valdkonnast jäi täiendavalt silma, et teabelehe lk 4 kajastab kohustust läbida eesti keele kursus A1 tasemele ning seejärel teabelehe lk 5 keskel on juba kajastatud kohustust osaleda keele õppes A2 ja B1 tasemeni. Selguse huvides on parem, kui keeleõppe kohustust on kajastatud ühe alapunkti all.

2. Rahvusvahelise kaitse taotleja õigused ja kohustused

Advokatuuri hinnangul on rahvusvahelise kaitse taotleja teabematerjal sõnastatud ebaselgelt või lausa eksitavalt. Ka juriidilist kõrgharidust omaval isikul (kes ei ole igapäevaselt seotud rahvusvahelise kaitse taotlemise menetlustega) on keeruline ülevaatomiseks saadetud teabelehe järgi rahvusvahelise kaitse taotleja õigustest ja kohustustest selgelt aru saada. Teabelehe struktuur ja sõnastus vajab ülevaatomist, selgemaks ja loetavamaks muutmist. Toon esile järgmised tähelepanekud:

- Peatükis ÕIGUSED on kajastatud asjaolusid, mis ei ole tegelikult isiku õigused või millega seotud õigused on piiratud. Näiteks rahvusvahelise kaitse taotleja õigus ei ole „vestlus kaitse vajaduse kohta“ (teabelehe lk 2). Isikul on kohustus vestlusel osaleda, sest (nagu teabelehes ka märgitud on) mõjuva põhjusega vestlusele minemata jätmist võidakse käsitleda koostöö mittetegemisenä või kaitse soovist loobumisenä. Mitmed alapeatükis „ÕIGUS“ märgitud tegevused ei ole tegelikult õigused, vaid kirjeldavad rahvusvahelise kaitse taotlemise protsessis toimuvaid samme.
- Alapeatükis „Kaebuse esitamine kohtusse“ võiks olla lisatud omal kulul palgatud advokaadi leidmise juurde ka viide Eestis tegutsevate advokaatide kontaktidele, mis on leitavad Eesti Advokatuuri veebilehel: <https://advokatuur.ee/et/vajad-advokaati/eesti-advokaadiid>. Kuna advokaate, kes rahvusvahelise kaitse valdkonnas õigusabi osutavad, on aga vähe, tasub ka siin viidata Eesti Inimõiguste keskusele.
- Alapeatükis „Riigi õigusabi“ palun segaduse vältimiseks märkida, et <https://www.riigioigusabi.ee/dokumendid-2> on Riigi Õigusabi veebileht (st, kuigi seda haldab Eesti Advokatuur, on tegemist eraldisesiva veebilehena, mis koondab riigi õigusabi puudutavat informatsiooni). Riigi õigusabi saab taotleda nii PPA otsuse kui ka juba halduskohtu otsuse vaidlustamiseks. Eraldi võib välja märkida, et kui kohus on rahuldanud isiku riigi õigusabi saamise taotluse, siis pärast seda, kui advokaat on kindlaks määratud, võtab advokaat isikuga ühendust.
- Alapeatüki pealkirjast „Töötamine“ koosmõjus sellega, et see asub õiguste peatükis, jääb eksitav mulje, justkui oleks töötamine lubatud. Tegelikult on töötamise õigus väga piiratud (teabelehes toodud võimalused). Soovituslikult peaks muutma alapeatüki sõnastust, et sellest saaks aru, et tegemist on piiratud õigusega.
- Täiendavalt jäi alapeatükis „Tervishoiuteenused“ silma soovitus helistada perearsti nõuandetelefoni numbrile 1220. Kuna tegemist on kõneteenusenumbriga, siis sõltuvalt telefoni operaatorist on selle tasu erinev, sh sinna helistamist ei arvesta tavapärase mobiilipaketis sisalduvate kõnede hulka ja võib kujuneda lisatasu (sh ooteaja eest). Seega võiks olla ka sellekohane hoiatus.

Lisaks sai advokatuur rahvusvahelise kaitse taotleja teabematerjalile põhjaliku tagasiside ka ühelt advokaadilt, kes kirjeldas enda kogemuse põhjal, millist infot isikud küsivad või vajavad. Tema tagasiside oli alljärgnev:

- Struktuur –ettepaneku on selgemalt eristada erinevaid etappe ja teemasid. Praegune ülesehitus – õigused ja kohustused – on kohati eksitav, kuna õiguste all räägitakse sellest, kuidas menetlus toimub. Kuivõrd haldusmenetluses on palju PPA enda kaalutlusotsuseid, siis otseselt see taotleja õigustega ei seonu. Samuti pole väljatoodud kohustused absoluutsed, st need ei pruugi igal taotlejal tekkida. Teabematerjal võiks sisaldada järgmiseid teemasid: rahvusvahelise kaitse andmise alused, haldusmenetluse läbiviimine, taotleja õigused ja kohustused.
- Rahvusvahelise kaitse saamise alused – ettepanek selgitada ja anda ülevaetlikult edasi, milline on õiguslik raamistik ja milline on olnud üldine kohtupraktika. Senise praktika alusel on märgatav, et taotlejate teadlikkus on madal ning teadlikkuse tõstmine võib aidata ära hoida ebavajalikke menetlusi. Samuti on esinenud probleeme, et isikud ei tea, milline info oleks oluline avaldada ning kui PPA ka otseselt ei küsi, siis kõik vestlusel jutuks ei tule. Hiljem kui isikuga vestleb advokaat, selgub, et päritoluriigis on veel täiendavad probleemid (või nt on olnud olukordi, kus isik ei teadnud seksuaalvähemuste õiguste kohta ning et ka see oleks alus), siis sellele tuginedes tuleb koheselt vastuväide, et pole usutav, kuna isik pole varasemalt seda infot avaldanud. Seega võiks olla isikutel ka info, milline info omab rahvusvahelise kaitse seisukohalt tähtsust, sh tema erivajadused ja terviseprobleemid. Ka lähedaste kohta info küsimise osas võiks olla selgitus, miks seda küsitakse. Ka võiks olla välja toodud, millele tuginedes PPA otsuse teeb, millist infot ise kogub ja mida isikult ootab, sh see, millised on tagajärjed kui isik oma kohustusi ei täida (see on teabematerjali lõpus ka kirjas).
- Kogemus näitab, et tõusetuvad probleemid ka tõlkimisega seoses. Isikud väidavad, et nad on allkirjastanud teksti, mida neile pole tõlgitud. Praegu on tõlkega seonduvat küll käsitletud, kuid see allkirjastamise moment võiks olla samuti lahti seletatud.
- Täpsemalt võiks olla lahti kirjutatud taotluse tagasivõtmise tagajärjed, sh korduva taotluse menetlus ning siinkohal kohe ka asjaolu, et teises EL riigis taotluse esitamisel saadetakse isik Eestisse ja Eesti menetleb taotlust.
- Vabatahtliku lahkumise juures on küsimusi tekitanud see, kas isik saab lahkuda teise, mitte oma päritoluriiki. Seda võiks seega ennetavalt täpsemalt käsitleda. Teabematerjalis on märgitud, et saab pöörduda sinna, kus on õigus viibida. Isikud on küsinud, kas saavad minna sinna, kus saab viisavabalt viibida ja kas PPA saab keelduda. Seega võiks seda täpsustada.
- Haldusmenetluse läbiviimine – juba praegu on välja toodud oluline: menetluse aeg, menetluse pikendamine, õigus töötada, rahvusvahelise kaitse taotleja tunnistus jms.
- Kogemus näitab, et isikutele on arusaamatuks on jäänud või küsimusi tekitanud:
 - 1) Kuidas pikendada taotleja tunnistust, kuhu ja kelle poole sellega seoses pöörduda (kirjas pole, kuhu pöörduda);
 - 2) Kuidas ja mida peavad tegema selleks, et tõendada õigust töötada (6 kuu möödumisel) ning avada pangakonto (see on teabematerjalis kirjas) ning kas on õigus taotleda samal ajal ka LTRi registreerimist vm seaduslikku alust Eestis viibimiseks;
 - 3) Kas nad võivad reisida või on neil keeld Eestist lahkuda, sh kas nad on kohustatud andma dokumendi hoiule või võivad nad sellest keelduda.
 - 4) Majutuskeskusest lahkumine (see on kirjas). Täpsustada võiks, millised on võimalikud tagajärjed kui isik ei viibi siiski majutuskeskuses.
 - 5) Kas isik saab vaidlustada PPA otsust võtta mingi tema asi hoiule.

- 6) Tervisekontroll – täpsemalt võiks olla avatud, millal tekib kohustus tervisekontrolliks ja kellel see kohustus on ja millised on tagajärjed. Nt millistes tingimustes saab PPA kohaldada isolatsiooni, kui kaua see kestab jne.
 - 7) Perekonnaseis – sageli tekib küsimusi ka seoses abiellumisega, kas neil on õigus Eestis abielluda. See väljub küll juba haldusmenetluse piiridest, kuid on praktikas tõusetunud küsimus.
- On oluline eristada õigusi ja kohustusi haldusmenetluses ja kohtumenetluses ning ka seda, millised õigused ja kohustused on seoses taotleja staatusega ning millised on üldised õigused ja võimalused, kohustused Eestis.
 - Praktikas tekitab arusaadavalt probleeme see, et halduskohtu otsuse tegemisega kaob taotleja staatus ja seega ka õigus majutuskeskuses viibida ja saada toetust. See võiks olla selgelt välja toodud. Toetuse saamise õigust pole teabematerjalis üldse käsitletud. Väär on teabematerjalis info, et lõpliku otsusega on tegu kui halduskohtu lahend on jõustunud. Samuti on eksitav, et isik saab esitada kaebuse Riigikohtule. Ilmne on muidugi see, et käesolevalt ei teegi seda isik ise, kuid siiski võiks olla see täpne, et vaidlustada saab esindaja vahendusel.
 - Teabelehte lugedes jäi arusaamatuks:
 - 1) *Sulle antakse ka põhjalik teabematerjal* – kas midagi antakse veel või see materjal ongi? Kui ainult see, siis seda küll põhjalikuks ei saa pidada. Pole aru saada, millist infot peaks isik ise jagama, kuidas jaguneb tõendamiskoormis, millal peetakse isiku ütlusi ebausaldusväärseks jne.
 - 2) *Nõustamine kogu menetluse vältel* – millistes teemades nõustatakse. See tuleb üllatusena, sest siiani on kõik väitnud, et neil pole kellegi käest võimalust oma õiguste kohta küsida, sh pole teada, kelle käest uurida tunnistuse pikendamist jms.

Lisaks palusite informatsiooni, kes oleks meie asutuse kontaktisikuks, kes oleks Teie töörühma kontaktisikuks. Palume kõik kirjalikud küsimused edastada Eesti Advoaktuuri üldmeilile advokatuur@advokatuur.ee. Lühemata, telefoni teel lahendatavate küsimuste korral, võib pöörduda jurist Kersti Puuri poole telefonil 697 9093.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Kersti Puuri
jurist